International Partnerships Austria

GBWN
GENDER BUDGET WATCHDOG NETWORK

Sverige

BOSNIA AND HERCEGOVINA

Budžetski komentar iz rodne perspektive

CPCD
Centar za promociju civilnog društva

Budžetski komentar iz rodne perspektive

Dokument okvirnog budžeta Republike Srpske za period 2026. – 2028. i
Budžet Federacije BiH za 2026.

1. Uvod

Ovaj budžetski komentar osvrće se Srednjeročni budžetski okvir Republike Srpske (RS) za period 2026. - 2028., konkretno na budžetske stavke za 2026. iz DOB-a i Budžet Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH) za 2026. iz rodne perspektive, sa specifičnim fokusom na ono što je planirano za područja vezana za rodnu ravnopravnost ili sektore koji se mogu odraziti na promjenu stanja rodne ravnopravnosti. Zbog karaktera budžeta na državnom nivou koji je uopćeniji i odnosi se na financiranje institucija Bosne i Hercegovine, te kašnjenja s procesom usvajanja i izrade budžetskih dokumenata, komentar se odnosi na entitetske budžete.

2. Republika Srpska

DOB RS obuhvata period između 2026. i 2028. godine. Usvojen je u decembru 2025. godine. Centralno pitanje za potrebe ovog komentara je u kojoj mjeri je planirano financiranje vidljivo kao rodno osjetljivo, s mogućnošću jednostavnog praćenja i povezano s mjerljivim rezultatima doprinosa rodnoj ravnopravnosti. Opadanje broja stanovnika i okruženje umjerenog rasta, kako je navedeno u dokumentu, obično pojačavaju pritiske oko: potreba ekonomije njege, učešća žena sa odgovornostima njege u radu, (ne)adekvatnosti prihoda starijih žena i regionalnih/lokalnih razlika u pristupu uslugama. DOB RS-a ne pruža rodno osviještenu izjavu o budžetu koja bi ukazivala na to koji su programi u potpunosti/djelomično usmjereni na ravnopravnost, niti motivira institucije da uzmu u obzir različite potrebe muškaraca i žena. Također, u budžetskim tablicama iz ovog dokumenta nisu prikazani ciljevi ni indikatori koji se odnose na korisnike razvrstane po spolu, što je razumljivo s obzirom na to da je dokument opći pregled.

Na općem nivou, za 2026. godinu, struktura pokazuje najveće investicije u sektorima koji su najrelevantniji za utjecaj na rodnu ravnopravnost:

- socijalna zaštita: 3,057.7 miliona KM (36.2%)
- zdravstvo: 1,690.4 miliona KM (20%)
- obrazovanje: 855.9 miliona KM (10.1%)

Ovo su ključni kanali potrošnje putem kojih se utjecaj na rodnu ravnopravnost najvjerojatnije provodi u praksi. Za žene, ove funkcije direktno oblikuju rizik od siromaštva, teret skrbi/brige, pristup preventivnom i reproduktivnom zdravlju, prelaz iz obrazovanja u radni odnos i dugoročnu ekonomsku sigurnost. Srednjoročni budžet stoga ukazuje na velika ulaganja u sektore koji bi se obično smatrali rodno uvjetovanima. Ključni problem, međutim, nije nedostatak planirane potrošnje, već stepen u kojem se ona odnosi na povećanje rodne ravnopravnosti i mogu li se rezultati u tom smislu zapravo pratiti ili je veza između njih korelacijska, a ne uzročna. Mnogi rezultati rodne ravnopravnosti u kratkoročnom i srednjoročnom razdoblju ostvaruju se putem ovih sektora i sistema (socijalna podrška, penzije, pružanje zdravstvenih usluga, školovanje, usluge, itd.). U tom smislu, struktura potencijalno podržava ravnopravnost. Istovremeno, trenutna koncentracija potrošnje može prikriti pitanja distribucije osim ako izvještavanje ne uključuje profile korisnika i pristupa prema spolu, lokaciji, dobi, invaliditetu i vrsti kućanstva. DOB ne pruža ovaj nivo detalja. Dokument izričito navodi da planirani rashodi uključuju sredstva za invalidnine, socijalnu zaštitu, naknade za ratne vojne invalide i veterane, poboljšanje života za porodice s četvero ili više djece, raseljene osobe i stipendije/prevoz za studente. Ovo je jedna od rijetkih narativnih tačaka gdje su izravno navedene namjere politike s jasnom društvenom i porodičnom relevantnošću. Imaju snažnu ulogu u smislu rodne ravnopravnosti jer dizajn podrške za navedene porodice, podrška pristupu obrazovanju i strukture socijalnih transfera utječu na neplaćeni rad kod kuće/skrb ili brigu žena, obrazovne mogućnosti i ekonomsku otpornost kućanstva. Međutim, narativ DOB-a ne pruža informacije razvrstane po spolu ili očekivane rezultate za ove stavke što se tiče ravnopravnosti. Na primjer, dokument predlaže 180.000.000 KM za subvencije za poljoprivredu i ruralni razvoj. Uzimajući u obzir da je Pravilnik o uslovima i načinu ostvarivanja novčanih podsticaja za razvoj poljoprivrede i sela u prethodnim godinama, a što se očekuje i u ovoj godini, sadržao specifične tačke koje se tiču podrške ženama poljoprivrednicama i ženskim organizacijama u ruralnim dijelovima RS, ovo se također može smatrati potencijalnom investicijom za rodnu ravnopravnost ali i doprinosom boljoj borbi protiv posljedica klimatskih promjena i odgovora na krize. No, zbog manjka informacija razvrstanih po spolu i jasnih i instrukcija o rodnim aspektima podsticaja, ne možemo sa sigurnošću tvrditi da ova budžetska sredstva za cilj imaju smanjenje rodnog jaza. U ovom dokumentu, ključna institucija koja za zadatak ima rad na rodnoj ravnopravnosti je Centar za jednakost i ravnopravnost polova Republike Srpske, koji je odvojen budžetski korisnik. Mandat Centra uključuje, između ostalog, monitoring

pozicije žena i implementacije njihovih prava, učešće u pripremi i procjeni zakona, drugih regulacija i slično, kako bi se uveli standardi rodne ravnopravnosti. Prema ovom dokumentu, u drugom rebalansu budžeta 2025., budžet ove institucije bio je 736,900 KM, dok su planirana budžetska sredstva za 2026. 757,200 KM. Ovo upućuje na blago povećanje sredstava tokom vremena, a konkretno u ovom slučaju povećanje za 20,300 KM. Značaj zasebne budžetske linije za ovu instituciju i njezin rad leži u činjenici da ona ukazuje na pozitivnu institucionalnu percepciju mehanizma za ravnopravnost koji dobiva redovito financiranje i blago povećanje u odnosu na prošlu godinu. S obzirom na to da budžet u ovoj konsolidiranoj, objavljenoj verziji ne pruža pregled troškova Centra, teško je analizirati rezultate koji bi se mogli povezati s ciljevima rodne ravnopravnosti. To ne utječe samo na potencijal implementacije rodne ravnopravnosti i time osiguravanja rezultata koji doprinose njezinom povećanju, već predstavlja i prepreku u procjeni učinaka određenih budžeta na stvarnost i stvarne potrebe različitih marginaliziranih skupina, posebno žena.

Zaključno, RS u planiranom budžetu za 2026. doista ulaže u sektore koji su važni u smislu rodne ravnopravnosti, međutim, ovo je teško pratiti. Drugo, institucionalno financiranje, tj. financiranje Centra za jednakost i ravnopravnost spolova postoji, ali u budžetskom dokumentu nedostaju rezultati koji bi ukazivali na to kako usmjeravanje ovih sredstava tačno doprinosi povećanju jednakosti. Nadalje, ulaganja u infrastrukturu koja utječu na ravnopravost postoje, ali ih nije moguće povezati s njihovim učinkom na korisnike. Konačno, budžetski dokument koji je dostavila Vlada RS ograničava mogućnost pružanja kvalitetnih komentara jer je vidljivost konkretnog utjecaja rezultata ograničena.

Federacija Bosne i Hercegovine

U 2026. godini, budžetska sumjerenja prema rodnoj ravnopravnosti u Federaciji BiH koncentrirana su prvenstveno u velikim linijama socijalnih transfera. Konkretno, preko 80% budžeta otpada na kategoriju transfera pojedincima i drugim nivoima vlasti. Budžet za 2026. godinu okarakterizirao je čak i premijer Nermin Nikšić kao “socijalni, razvojna komponenta je ograničena, a zaduženje pod kontrolom". To je vidljivo iz iznosa dodijeljenih za socijalnu zaštitu u budžetskom kodu 6142. Od pojedinačnih transfera, najviše sredstava planirano je za osobe s invaliditetom (invaliditet koji nije povezan s ratom) – 336.000.000,00 KM; zatim slijede ratni invalidi u iznosu od 333.000.000,00 KM, podrška porodicama s djecom – 228.000.000,00 KM, transferi civilnim

žrtvama rata – 31.500.000,00 KM, te jednokratna pomoć za novorođenčad u iznosu od 16.000.000,00 KM. Ove budžetske linije utječu na rodnu ravnopravnost u smislu da podržavaju marginalizirane i socijalno ugrožene skupine u društvu. Međutim, iz transfera i planova nije nužno vidljivo postoji li pokušaj da se učinak socijalnih fondova učini rodno osjetljivim. Iako se fondovi za porodičnu i dječju skrb često doživljavaju kao rodno osjetljivi, ponekad su rodno neutralni ili čak rodno negativni, posebno kada je riječ o sudjelovanju žena u radnoj snazi. Međutim, značajni iznosi namijenjeni su ovoj vrsti podrške, uključujući podršku izvaninstitucionalnim oblicima skrbi i zaštite u iznosu od 2 miliona KM, što doprinosi smanjenju neplaćene skrbi i čini liniju rodno osjetljivom, uzimajući u obzir da je većina njegovatelja žena. Slične budžetske linije – sufinanciranje programa socijalne zaštite, ustanova socijalne zaštite i rada centara za socijalni rad izdvojeno je sa 6,5 miliona KM. Konačno, što se tiče jasno naznačenih rodno osjetljivih mjera, u skladu sa Strategijom za ravnopravnost spolova i Gender akcionim planovima, budžet Federacije ima posebno namijenjena sredstva za rješavanje problema nasilja nad ženama i djevojčicama te nasilja u obitelji. Za implementaciju novog Federalnog zakona o zaštiti od porodičnog nasilja, ali i sufinanciranje sigurnih kuća za žrtve nasilja, izdvojeno je 1.100.000,00 KM.

Što se tiče službenog mehanizma rodne ravnopravnosti u FBiH – Gender centra, on je financiran u iznosu od 561.149,00 KM za 2026. godinu, za mandat sličan onome u RS-u – praćenje položaja žena i ostvarivanje njihovih zajamčenih prava, te sudjelovanje u pripremi i procjeni zakona, drugih proLKPa i općih akata, radi uvođenja standarda rodne ravnopravnosti.

Iako je opći budžet još uvijek predstavljen u obliku linijskih budžeta, Federacija BiH je prvi put uvela programski budžet u svom budžetu za 2026. godinu, kao dio reforme tradicionalnih budžetskih procesa, što uključuje i posebne softvere, najavljeno sredinom 2025. U praksi ovo znači da je osim linijskih budžeta i prikaza budžeta, FBiH je usvojila i takozvanu Ličnu kartu programa (LKP) s jasnim pokazateljima i oLKPima svakog programa po svakoj instituciji za budžetsku godinu 2026. U nastojanju da se provedu rodno osjetljive mjere i podigne svijest svih institucija o tome, Ministarstvo je u obrazac LKP dodalo poseban zahtjev koji sadrži pitanje o rodnoj osjetljivosti svakog programa. Međutim, institucije ili budžetski korisnik mogu odgovoriti da ili ne, a objašnjenje rodne osjetljivosti nije obvezni dio obrasca, dok negativni odgovori trebaju biti objašnjeni u tom smislu.

U ukupnom pregledu u LKP-u postoji 116 pojedinačnih programa budžeta. Od njih, 92 programa su označena kao rodno osjetljiva. Ne postoji službeni zahtjev za objašnjenje osjetljivosti, a nijedan

korisnik nije objasnio rodnu osjetljivost. Neki programi mogu se percipirati kao rodno osjetljivi (npr. programi Ministarstva rada i socijalne zaštite), ali većina od 92 programa ne predviđa pokazatelje koji bi mogli mjeriti potencijalne učinke na rodnu ravnopravnost.

Što se tiče 24 programa koji su označeni kao rodno neosjetljivi, Ministarstvo financija je jedno od njih. Objašnjenje nedostatka rodne osjetljivosti bilo je da program ne sadrži eksplicitne alate za praćenje rodno specifičnih učinaka koje je za sve programe osiguralo ovo Ministarstvo, iako se bavi reformama sistema upravljanja javnim financijama, javnim nabavkama i drugim potencijalnim ulaznim tačkama za rodnu osjetljivost. Drugi takav primjer je Federalno ministarstvo zdravstva koje je također označilo svoje programe kao rodno neosjetljive bez objašnjenja, iako postoje statistički značajni podaci o potrebi za pristupom javnom zdravstvu koji je više utemeljen na potrebama. Nadalje, Federalni zavod za javno zdravstvo također je označio svoje aktivnosti i programe kao rodno neosjetljive s objašnjenjem da su „aktivnosti usmjerene na stanovništvo u cjelini“, potpuno zanemarujući definiciju rodne osjetljivosti i potpadajući pod dojam da rodna osjetljivost favorizira žene.

Zaključno, Budžet Federacije BiH za 2026. godinu pokazuje da su rashodi potaknuti tekućim transferima, posebno transferima pojedincima, što znači da će najjači stvarni utjecaj budžeta na rodnu ravnopravnost proizaći iz dizajna, podobnosti i pokrivenosti socijalnih transfera, a ne iz malih samostalnih institucionalnih linija. U tom kontekstu, budžet za Gender centar potvrđuje institucionalni kontinuitet i umjereno povećanje, ali njegova fiskalna težina ostaje ograničena u usporedbi s najvećim blokovima transfera. Veliki pozitivan razvoj događaja u 2026. godini je uvođenje programskog budžeta, kako u infrastrukturnom smislu putem novog softvera, tako i u smislu provedbe i motivacije institucija da uzmu u obzir različite potrebe muškaraca i žena u Federaciji BiH. S druge strane, ovaj pristup također poboljšava stratešku perspektivu budžeta povezivanjem programa sa strateškim ciljevima tako da strategije ne ostanu samo obećanja na papiru. To je dodatno ojačano jasnim skupom pokazatelja koje je svaki korisnik pripremao prije odobrenja budžeta kao dijela LKP-a. Sve u svemu, budžet Federacije BiH za 2026. godinu, unatoč greškama institucija koje su jednostavno označile svoje programe kao rodno osjetljive ili onih koje ne vide vezu između njihovog utjecaja i rodne ravnopravnosti, stvorio je osnovu za daljnje uvođenje rodno osjetljivih budžeta. Ovakav pristup stvara bolju osnovu za analizu rodno osjetljivog budžeta nego linijski budžeti.